

2. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>

3. Бондаренко І. О. Комунальна власність як матеріальна основа місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Одеса, 2013. 17 с.

4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 24.02.2022 р. № 389-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

5. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану: Закон України від 12.05.2022 р. № 2259-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20#Text>

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 12.05.2022р. № 2247-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2247-20#Text>

***Маришук Юлія Сергіївна,***

*аспірантка кафедри цивільного права*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ПРАВО НА ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ВІЙНИ: МАТЕРІАЛЬНА ТА МОРАЛЬНА ШКОДА**

Право на здоров'я є фундаментальним правом особи, яке включає всі елементарні передумови існування, розвитку та життя людини. Проте, повномасштабне вторгнення РФ на територію України спричинило серйозні та масові порушення цього немайнового права.

Уповноважений Ради Європи з прав людини у своїй доповіді під назвою: «Меморандум про наслідки війни в Україні для прав людини» зазначив наступне: «Багато з тих, хто втік із районів активних бойових дій, перебувають у слабкому фізичному та психічному стані за станом здоров'я та терміново потребує психологічної допомоги.... До початку червня в українську поліцію надійшло близько 50 заяв про сексуальне насильство, скоєне російськими військовими проти мирних жителів у Донецьку, Запоріжжі, Києві, Луганську, Харкові, Херсоні та Чернігівській області... Багато лікарень та клінік були розбомблені або виведені з ладу, створюючи додаткові перешкоди для

надання медичних послуг, що рятують життя... Доступ до життєво необхідної медичної допомоги, наприклад, був суворо обмежений через проблеми безпеки, обмеження мобільності, розрив ланцюгів поставок і масове переміщення» [1].

Військові РФ обстрілюють лікарні та пологові будинки. До прикладу, країною-агресором був здійснений навмисний обстріл пологового будинку у Маріуполі, що забрав багато життів та наніс шкоду здоров'ю медичним працівникам, вагітним жінкам, новонародженим дітям [2].

Навмисне спрямування таких ракетних атак на лікарні, а також місця, де збираються хворі та поранені, заборонено міжнародним гуманітарним правом. Така заборона під час збройних конфліктів міститься в загальній статті 3 Женевських конвенцій, яка вимагає підбирати поранених і хворих та надавати їм допомогу [3]. Проте, як бачимо, на сьогоднішній день РФ, підло зайшовши на нашу територію, нехтує будь-якими нормами права, що стало наслідком масових та тяжких порушень права на здоров'я українців, детермінантами якого є фізичне та психічне здоров'я.

Враховуючи непередбачуваність та цинічність дій ворога, питання законодавчого забезпечення права на здоров'я є досить тяжким або ж практично не досяжним, оскільки РФ не дотримується навіть законів та звичаїв війни, не говорячи вже про більш досяжні норми щодо захисту прав людини. У зв'язку з цим актуальним постає питання щодо можливості відшкодування моральної та матеріальної шкоди здоров'ю осіб, які постраждали від наслідків війни.

В даному контексті розглянемо судовий та адміністративний порядок відшкодування шкоди здоров'ю, яку завдало РФ.

Свою агресивну, вбивчу та пов'язану з геноцидом діяльність на території України РФ веде ще з 2014 року. Через це у судовій практиці вже є певні напрацювання щодо отримання відшкодування шкоди, завданої діями країни-агресора.

На жаль, передбачений як національним так і міжнародним законодавством «юрисдикційний імунітет» держав у національному суді, не давав можливості отримати українцям будь-які відшкодування з РФ.

Так, стаття 79 Закону України «Про міжнародне приватне право» встановлює судовий імунітет щодо іноземної держави за відсутності згоди компетентних органів відповідної держави на залучення її до участі у справі в національному суді іншої держави [4].

Тобто, саме ця норма слугувала певним бар'єром можливості захистити своє право у судовому порядку щодо отримання відшкодування.

Верховний Суд 14 квітня 2022 року у своїй Постанові по справі № 308/9708/19 сформував висновок, щодо судового імунітету РФ в якому зазначив наступне: «Суд України, розглядаючи справу, де відповідачем визначено РФ, має право ігнорувати імунітет цієї країни та розглядати справи про відшкодування шкоди, завданої фізичній особі в результаті збройної агресії РФ, за позовом, поданим саме до цієї іноземної країни... Європейська конвенція про імунітет держав, прийнята Радою Європи 16 травня 1972 року, так і Конвенція ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності, прийнята резолюцією 59/38 Генеральної Асамблеї ООН 2 грудня 2004 року, передбачають, що держава не має права посилається на імунітет у справах, пов'язаних із завданням шкоди здоров'ю чи життю, якщо така шкода повністю або частково завдана на території держави суду та якщо особа, яка завдала шкоду, у цей час перебувала на території держави суду» [5].

З метою приведення такої судової практики до норм національного законодавства, на розгляд Верховної Ради України було запропоновано проект Закону «Про внесення змін до статті 79 Закону України «Про міжнародне приватне право» (щодо непоширення судового імунітету на розгляд справ, в яких відповідачем є держава-агресор)».

Вказаним законопроектом пропонується внести до статті 79 вищезгаданого закону положення, про те, що згода компетентних органів іноземної держави не потрібна, якщо позов поданий до держави, яка визнана державою-агресором [6].

Вважаємо, що внесення вищевказаних змін до Закону України «Про міжнародне приватне право» є позитивним моментом у зміні законодавства, що дасть змогу фізичним особам безперешкодно визначати відповідачем у своїх позовних заявах саме РФ.

Однак, прийняття даного законопроекту лише узгодить норми цивільного законодавства з нормами міжнародного права. Сама ж процедура отримання відшкодування шкоди у судовому порядку є достатньо тривалою та потребує збору значного об'єму доказів та залучення кваліфікованої правової допомоги. Крім того, виникає багато питань щодо можливості реалізації майбутнього рішення суду.

Звісно, більш простим способом отримати відшкодування, був би адміністративний порядок. Проте, в такому разі все буде залежати

від швидкості роботи законодавчих органів. Так, до ВРУ вже внесений проект закону «Про відшкодування шкоди завданої потерпілому внаслідок збройної агресії російської федерації». Ідея даного законопроекту полягає у створенні спеціалізованого Фонду, який і візьме на себе всі повноваження щодо відшкодування шкоди, в тому числі і шкоди здоров'ю, за рахунок арештованих активів РФ та активів осіб, визнаних відповідальними за військову агресію.

Законодавець пропонує встановити статтею 18 законопроекту наступне:

«1. Шкода заподіяна здоров'ю потерпілого або в разі його смерті внаслідок збройної агресії Російської Федерації розраховується з урахуванням: 1) допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю до відновлення працездатності або встановлення інвалідності; 2) одноразової допомоги в разі стійкої втрати працездатності або смерті потерпілого; 3) щомісячних виплат у разі часткової чи повної втрати працездатності, що компенсує відповідну частину втраченого заробітку потерпілого; 4) виплати потерпілому під час його реабілітації; 5) щомісячних виплат особам, які мають на них право в разі смерті потерпілого; 6) відшкодування вартості комплексу ритуальних послуг, пов'язаних з похованням померлого».

Також, проектом передбачається, що методика розрахунку цієї шкоди буде оремо встановлена Кабінетом Міністрів України [8].

Вважаємо, що такий законопроект, ще варто доопрацювати та розширити положення щодо заподіяної тілесної шкоди здоров'ю, наприклад щодо компенсації вже понесених витрат на лікування та медикаментів або матеріальній допомозі особам на протезування, у тому числі військовим, які втратили частину тіла внаслідок збройної агресії РФ та ін.

Положення щодо моральної шкоди законодавець виніс в окремі статті (ст. 24, ст. 25) в яких встановив, що розмір відшкодування моральної (немайнової) шкоди завданої фізичній особі повинен встановлюватись у судовому порядку і лише після цього особа звертається з відповідною заявою до Фонду, який відшкодовує таку шкоду [7].

Передбачене відшкодування знову повертає нас до судового порядку отримання відшкодування та, як наслідок, до збирання доказів та понесенні додаткових витрат на проведення відповідної експертизи, а також витрат на правову допомогу. На нашу думку, більш доцільним було б створення спеціальної експертної комісії, як структурного

підрозділу Фонду, яка б мала повноваження самостійно визначати розмір моральної шкоди, чим знизилася б навантаження на судовому систему та пришвидшила процес отримання такого відшкодування. А у випадку незгоди з таким рішенням експертної комісії, потерпілий міг вже вдатися і до судового порядку оскарження.

Підсумовуючи викладене, хотілося б зауважити, що наразі, як на законодавчому так і на практичному рівнях, не сформульовано належного способу отримання фізичними особами відшкодування матеріальної та моральної шкоди здоров'ю за дії РФ. А тому з метою належного захисту, відновлення та компенсації порушеного права на здоров'я, дане питання потребує суттєвого доопрацювання.

#### **ЛІТЕРАТУРА:**

1. Memorandum on the human rights consequences of the war in Ukraine.: URL: <https://rm.coe.int/memorandum-on-the-human-rights-consequences-of-the-war-in-ukraine/1680a72bd4>
2. Російські фашисти розбомбили дитячу лікарню і пологовий будинок у Маріуполі (фото, відео), Главком. URL: <https://glavcom.ua/news/rosiyski-fasshisti-rozbombili-dityachu-likarnyu-i-pologoviy-budinok-u-mariupoli-fotovideo-828289.html>
3. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 року. Офіційний вісник України від 16.04.2013, № 27, стор. 370, стаття 942, код акта 66334/2013. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_154#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text)
4. Про міжнародне приватне право, Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
5. Постанова КЦС ВС від 14 квітня 2022 року у справі № 308/9708/19 . URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104086064>.
6. Проект Закону про внесення змін до статті 79 Закону України «Про міжнародне приватне право» (щодо непоширення судового імунітету на розгляд справ, в яких відповідачем є держава-агресор) № 8165 від 31.10.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40734>
7. Проект Закону про відшкодування шкоди завданої потерпілому внаслідок збройної агресії Російської Федерації № 7385 від 17.05.2022: URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39602>